

wordt duidelijk dat de gevolgen voor de mensen in de getroffen gebieden door de opvolgende rampen zeer ernstig waren. De grootste klappen vielen waarschijnlijk bij de groep die net boven de armsten leefde. Voor deze groep was de geboden hulp steeds te weinig. Dat was in 1861 nog niet veranderd. Toch werden steeds meer initiatieven ontplooid om de ergste nood te lenigen: met de wording van de eenheidsstaat kwam ook een nationaal besef op, waardoor landelijke inzamelingen konden worden georganiseerd.

Aardig is bovendien dat de studie aanknopingspunten met het heden biedt. De verschuiving van het dijkbestuur van grote en kleine dijkstoelen naar de centrale overheid en de noodhulp vanuit het Rijk (niet de structurele hulp!) zijn elementen die nog steeds spelen. Zette het bezoek van koning Lodewijk Napoleon in 1809 de toon voor de bezoeken van koningen en koninginnen in de vorige en deze eeuw?

Zo bevat het boeiende werk, ogenschijnlijk als een regionale studie gepresenteerd, verschillende aspecten van weidser strekking. Bovendien is een goed kader aangegeven voor de bestudering van andere watersnoden en natuurrampen in ons land.

C. O. A. Schimmelpenninck van der Oije

P. W. van Wissing, ed., *De eerste volksvertegenwoordigers van Gelderland in 1795* (Thesaurus VIII; Amsterdam: Schiphouwer en Brinkman, 1996, viii + 311 blz., f59,50, ISBN 90 72872 14 2).

In 1993 verscheen het boek *Homines novi. De eerste volksvertegenwoordigers van 1795*. In dit werk, dat handelde over geheel Nederland, was Gelderland vertegenwoordigd met de 111 representanten van het Veluwe kwartier. Vrij snel na het verschijnen werd onder auspiciën van het Rijksarchief in Gelderland het initiatief ontplooid om ook de andere kwartieren - Nijmegen en Zutphen - in beeld te brengen. Dit heeft geleid tot het nu te bespreken boek waarin alle 366 Gelderse representanten uit 1795 hun politieke opwachting maken. Met dien verstande dat 25 representanten niet verder komen dan de vermelding van hun naam. Ondanks alle inspanningen konden van hen nauwelijks of geen biografische gegevens worden gevonden.

De voor de landelijke uitgave gekozen prosopografische structuur is ook voor dit Gelderse deel aangehouden. Er is evenwel niet gekozen voor een volledige alfabetische volgorde, maar de representanten zijn per kwartier en daarbinnen per plaats van afvaardiging bij elkaar gezet, om onmiddellijk te kunnen zien hoe groot de afvaardiging was en wie er werd afgevaardigd. De Veluwe gegevens uit 1993 zijn waar nodig gecorrigeerd.

Per afgevaardigde staat vervolgens de naam (met varianten), de plaats en datum van geboorte, doop en overlijden, de begraafplaats, godsdienstige gezindheid en opleiding vermeld. Hierna volgen de beroepen en functies en het optreden als representant en de functies en commissies die vanuit de afvaardiging werden vervuld. Deze zijn niet alleen tot 1795 maar ook daarna vermeld. Uit deze gegevens kan een (voorlopige) carrière worden gereconstrueerd. Tenslotte volgen bijzonderheden over huwelijk, echtgenotes, kinderen, ouders, vriendschaps- en familierelaties en verantwoording van gebruikte literatuur en archivalia.

Aan het geheel gaat een 70 pagina's tellende inleiding vooraf waarin op heldere wijze een overzicht wordt gegeven van de Bataafse omwenteling in Gelderland. Aan de orde komen de toestand voor 1795 (met name de gebeurtenissen uit de jaren 1780-1787 krijgen de aandacht), de omwenteling zelf, de Verklaring van de rechten van de mens en burger, de landdag in 1795, de afvaardiging van Gelderse gedeputeerden naar Den Haag en de toestand tot 1813. De inleiding sluit af met een groepsportret van de 366 representanten waarin worden bijeengezet de

comparatiefrequentie, leeftijd en burgerlijke staat, opleiding, beroep en godsdienstige overtuiging-

Al met al is in dit boek een schat aan gegevens bijeengebracht, waarvoor wij de auteurs veel dank verschuldigd zijn. Uit eigen ervaring weet de recensent hoeveel moeite, werkkraft en werkclust een dergelijke onderneming kost. Het is nu aan de onderzoeker om gretig gebruik te maken van het resultaat.

Hoe moet deze zee aan gegevens nu worden beoordeeld? Mijns inziens door de interne samenhang na te gaan en verder door een steekproefsgewijze vergelijking met soortgelijke recente uitgaven. En dan valt er helaas nog wel wat aan te merken. In de eerste plaats is het bij dit soort ondernemingen noodzakelijk om eenstemmigheid te verkrijgen over de vraag welke gegevens bijeen worden gebracht en hoe deze vermeld moeten worden. Kortom: gelijkvormigheid en eenheid. Hier is met name een taak voor de eindredactie weggelegd. Het ziet er naar uit dat er hier per kwartier een redacteur bezig is geweest. Daardoor zijn er verschillen ontstaan tussen de delen. De gegevens over de echtgenotes, ouders en kinderen (namen, data en plaatsen) zijn bijvoorbeeld lang niet eenduidig. Verder vallen nogal wat tegenstrijdigheden en slordigheden in de tekst zelf op. Bij Heshusius worden bijvoorbeeld twee verschillende data van zijn emeritaat aangegeven (248). Soms zijn onderdelen van de portretten niet vermeld of weg-gevallen: bij Ter Meulen (201) en Ten Bokkel Huinink (208) ontbreekt bijvoorbeeld de vermelding van hun opleiding. Soms zijn de benamingen van functies en organen anachronistisch. Tussen 1811 en 1813 kan Verstege niet tegelijk wethouder en adjunct-maire zijn geweest (148). In 1798 bestond er geen Wetgevend maar een Vertegenwoordigend lichaam en met Intermediair bestuur moet bedoeld zijn het Intermediair wetgevend lichaam; in 1798 bestond er geen ministerie maar een agentschap van oorlog (155) en van 1795 tot 1815 bestond er geen continu burgemeesterschap.

Een aantal Gelderse representanten is lid geweest van de diverse volksvertegenwoordingen in Den Haag. Deze zijn prosopografisch onderzocht in het boek van A. M. Elias en P. C. M. Schölvinc, *Volksrepresentanten en wetgevers*. Bij vergelijking van de onderlinge gegevens valt op dat voor het Veluwedeel het boek van Elias en Schölvinc niet is gebruikt, waardoor er in de vermelde carrières nogal wat abuizen en hiaten voorkomen. Het meest stoort dit bij Hultman (219), wiens Haagse loopbaan volkomen verkeerd is weergegeven. Bovendien was raadpensionaris Schimmelpenninck niet in 1807 maar in 1805-1806 aan het bewind. Een soortgelijke uitglijder is de bewering in de inleiding op pagina 56 als zou stadhouder Willem V in 1801 in Nederland zijn teruggekeerd. Deze ontsparingen, die heel wel te voorkomen waren geweest, ontsieren jammer genoeg dit boek.

H. Boels

M. Kuitenbrouwer, M. Leenders, ed., *Geschiedenis van de mensenrechten. Bouwstenen voor een interdisciplinaire benadering* (Hilversum: Verloren, 1996, vi + 312 blz., ISBN 90 6550 522 9).

Het actuele probleem van de definiëring, reikwijdte en handhaving van mensenrechten of grondrechten dateert niet van vandaag of gisteren. Het is schoolboekenwijsheid dat de mensen- en burgerrechten aan het einde van de achttiende eeuw werden geformuleerd in de beginperiode van de Franse Revolutie. Minder aandacht pleegt te worden besteed aan de manier waarop die progressieve Fransen met de rechten van hun vermeende tegenstanders omgingen. Nog minder vaak realiseren historici zich doorgaans dat de formulering van (de) mensenrechten